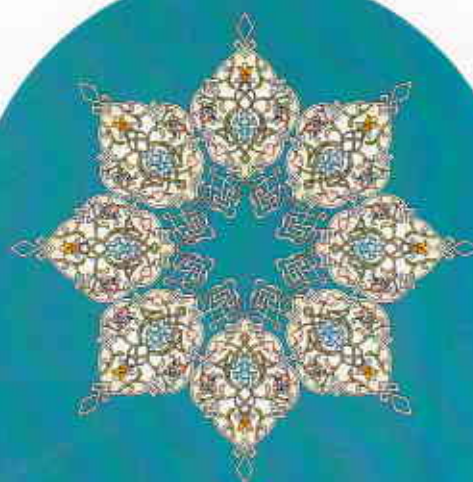

ХУЛКАР ТУРДИЕВА КОМИЛОВНА

**ЎЗБЕК ВА ФОРС
ТИЛЛАРИДА НУТҚ ОДОБИ**
(лингвопрагматик тадқиқ)

Монография

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
АДИШЕР НАВОИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ЎЗБЕК ТИЛИ ВА АДАБИЁТИ УНИВЕРСИТЕТИ

ХУЛҚАР ТУРДИЕВА КОМИЛОНОВА

ЎЗБЕК ВА ФОРС ТИЛЛАРИДА НУТҚ ОДОБИ
(лингвопрагматик тадқиқ)

Монография

ТОШКЕНТ
«ИЖОД НАШР»
2021

УЎК: 373.2:59:18

КБК: 75.1

Ҳ: 17

Мазкур монография Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети Илмий кенгашининг 2021 йил 20 апрелдаги йиғилишининг 6-сонли қарори билан нашрга тавсия этилган.

Турдиева, Хулқар. Ўзбек ва форс тилларида нутқ одоби (лингвопрагматик чоғиштирма тадқиқ). – Т.: «ИЖОД НАШР» 2021. – 146 б.

Масъул муҳаррир:

Ҳамидулла ДАДАБОВЕВ

Тақризчилар:

Аҳмадқул ҚУРОНБЕКОВ

Тошкент давлат шарқшунослик университети, филология фанлари доктори,
профессор.

Иброҳим ХУДОЁР

Техрон Тарбият Мударрес Университети, филология фанлари бўйича фалсафа доктори

Ушбу монография ўзбек ва форс тилларидаги нутқий этикет бирликларининг лингвопрагматик тадқиқига бағишланган. Унда муаллиф XX аср ўрталаридан индонез, форс ва ўзбек тилшуносларининг илмий-назарий маъбалари орқали оригинал тилида ўрганган ва ўзи олиб борган экспериментал тадқиқотлар асосида ашёвий далиллар билан асослаган. Нутқнинг муҳим ақллари таркибига кирувчи саломлашув, хайрлашув, мурожаат, мулозамаат ва меҳмоннавозлик бирликлари лингвопрагматик тадқиқ этилиб, ўзбек ва форс тиллари вакиллари ўртасидаги ижтимоий-сиёсий ва илмий-маданий муносабатларда муомала одобини ўрганиш ва катъий риоя қилишда амалий йўл-йўриқ кўрсатади.

ISBN 978-9943-6560-2-4

© «ИЖОД НАШР» 2021

СЎЗ БОШИ

Йиғирманчи асрнинг бошларида тилшуносликда янги парадигма-структур-систем тилшунослик парадигмаси вужудга келди. Бу таълимот тилшуносликда ўзига хос бир инқилобий ўзгаришларга сабаб бўлди. Бу таълимотнинг муҳим кашфларидан бири тил ва нутқ диҳатомиясини алоҳида таъзимларга ажратиб ўрганиш назарисининг янгари сурилиши бўлди.

Фердинанд де Соссюр томонидан тақлиф қилинган бу назарияга кўра тил системаси алоҳида ва нутқ системаси алоҳида тадқиқот объектга айланди. Нутқ системасининг фонетик-фонологик, морфологик, синтактик, семантик, стилистик ва когнитив тилшунослик сатҳдаги нутқ билан тил системаси ўртасидаги муносабатлар ва нутқ билан ижтимоий соҳалар орасидаги муносабатлар таҳлилга тортила бошлади.

Оғзаки нутқнинг расмий доиралардаги услуби, публичistik матнлардаги услуби, аҳолининг турли табақаларининг мулоқотидаги услуби, жаҳондаги турли халқларнинг ўзаро муносабатларидаги услуби ва х.к.лар тадқиқот объектга айланди.

Турдиева Хулқарнинг монографияси айнан ўзбек ва эрон халқларининг кундалик турмушдаги нутқ одобига бағишланган.

Тадқиқотчи ўзбек ва эрон халқларининг саломлашув, хайрлашув, ўзаро мурожаат, меҳмондорчилик ва совға бериш одоблари ва шу жараёнда қўлланмаданган стереотип ва креатив жумлалар ва фраземалар ва уларнинг ижобий ва салбий жиҳатлари, том маънодаги ва тағ маъноли томонлари ўрганиб чиқилган.

Тадқиқот иши назарий жиҳатдан Европа ва Шарқ тилшуносларининг илмий-назарий маъбаларини ўрганиш ва ўзи олиб борган экспериментал тадқиқотлар асосида ашёвий далиллар билан асосланган. Тадқиқотчи қўлга киритган илмий хулосалар икки мамлакат ўртасидаги ижтимоий-сиёсий ва илмий-маданий муносабатларда муомала одобини ўрганиш ва катъий риоя қилишда амалий йўл-йўриқ кўрсатади.

Тадқиқотнинг яна бир муҳим жиҳати шуодаки, тил ўрганувчилар, одағда тил бирликларининг қайси вариантини қандай ўринда қўллаши фақат тил эгалари билан мулоқотда ойдлиншалади.

Турдиева Хулқарнинг бу монографияси қайси ҳолатда қандай нутқ бирликлари, стереотип қоллилар ва идиоматик ибораларни қўллаш жараёнини ўрганишда талабаларга муҳим қўлланма бўлиб хизмат қилади.

Монография раван илмий тилда ёзилган, унда келтирилган нутқ одоби ҳозирги форс ва ўзбек тилининг ҳаётий ситуацияларига асосланган ва назарий ва амалий аҳамиятга эга.

ТДШУ, Эрон-афғон филологияси кафедраси профессори,
филология фанлари доктори, профессор Аҳмад Қуронбеков